

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

37(082)
П24

Випуск

XXXIX

Фрагмент таблиці критичних значень коефіцієнта кореляції Пірсона (для перевірки неправильних альтернатив, n – обсяг вибірки)

n – обсяг вибірки	p – рівень достовірності			
	$p = 0,1$	$p = 0,05$	$p = 0,01$	$p = 0,001$
80	0,185	0,220	0,286	0,361
90	0,174	0,207	0,270	0,341
130	0,145	0,172	0,225	0,285
140	0,140	0,166	0,217	0,275

У табл. 7 вибирається та строчка, яка відповідає обсягу вибірки. У даному дослідженні $n = 135$. Оскільки в табл. 7 $n = 130$, або $n = 140$, то окреслюються у відповідних строчках ті значення, які менше, або більше емпіричного, тому що число рівне емпіричній вибірці буває вкрай рідко. Ці значення виділено у табл. 7 жирним шрифтом: **0,225** та **0,217**, а реальне критичне значення коефіцієнта кореляції Пірсона – це проміжне число між двома табличними, які відносяться до стовбця зі значенням рівня достовірності $p \leq 0,01$, тобто число **0,221**. Це дає підставу для висновку, що рівень значущості кореляції експериментальних даних з аналізу якості уроку як педагогічної системи є високим, тобто достовірним.

Висновки: а) використання математично-статистичних методів обробки даних аналізу якості уроку як педагогічної системи підтверджує їх валідність; б) спостерігається дефіцит публікацій прикладного характеру щодо використання математичних методів у дослідженні педагогічних проблем. Вищезазначене вимагає проведення подальших наукових досліджень, пов'язаних з даною проблематикою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наследов А.Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных. Учеб. пособие. – 2-е изд., испр. и доп. – С-Пб.: Речь, 2006. – 392 с.
2. Словарь-справочник по психологической диагностике / Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. – К.: Наукова думка, 1998. – 200 с.
3. Загвязинский В.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.И. Загвязинский, Р.Атаханов. – 3-е изд., испр. – М.: Издательский центр “Академия”, 2006. – 208 с.
4. Кутейников А.М. Математические методы в психологии. Учебное пособие. – С-Пб.: Речь, 2008. – 172 с.

УДК 371.25

О.А. Павлик

ТЕКСТОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ (БЛИЗЬКОСПОРІДНЕНОЇ)

У статті розглядаються лінгводидактичні особливості текстоцентричного підходу до навчання української мови як другої (близькоспорідненої).

The article deals with lingvodidactic specifics of the text centric approach to the learning of Ukrainian language learning gas a second one.

За даними науковців, на сьогодні в Україні функціонує близько 2,7 тис. шкіл з російською мовою навчання [6: 73–74], учні яких у процесі вивчення української мови стикаються не тільки з позитивним, але й негативним впливом з боку рідної (російської)

мови. Певним чином це ж стосується і тих школярів, мовне середовище яких є російськомовним. Тому відповідно до Концепції вивчення української мови в 5-12 класах “справою великої державної ваги” є проблема вивчення української мови, адже “рівень володіння державною мовою має бути достатнім для того, щоб з її допомогою випускник школи якнайповніше реалізував свої життєві плани, потреби” тощо [3: 43].

У зв'язку з посиленням комунікативно-функціональної спрямованості навчання української мови, підвищенням уваги до мови як чинника збереження і творення національної культури народу, його ментальності все більшу увагу лінгводидактів привертає проблема навчання мови на текстовій основі. Так для забезпечення ефективності навчання, виховання й розвитку учнів, вважає К.М.Плиско, “важливе значення мають уроки української мови з опорою на зв'язний текст”, адже “на таких уроках учитель може найтісніше поєднати навчання з вихованням у різних напрямках, а також активно впливати на розумовий розвиток дітей, домагаючись свідомого опанування ними знань, умінь і навичок з теми” [7: 2]. Крім того, різноаспектний аналіз тексту українознавчого спрямування, його редагування, переклад сприяють формуванню мовної і мовленнєвої компетенції російськомовних школярів. Необхідність реалізації внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків у навчанні мови також вимагає звернення до тексту як найвищої комунікативної одиниці.

За твердженням авторів програми з української мови для шкіл з російською мовою навчання, “залучення текстового матеріалу, пов'язаного з історією держави, її символами, способом життя українського народу, його культурою, ментальністю, сприяє реалізації українознавчої лінії навчальної програми з української мови” [1: 4]. Завдяки текстам українознавчої тематики, вважають автори Концепції навчання державної мови в школах України, “учні зможуть глибше засвоїти багатогранні функції мови, досягнути розвиток українського народу від давнини до сучасності, усвідомити його ментальність” [2: 18]. Разом з тим запровадження текстоцентричного підходу до навчання мови дозволяє подолати таку серйозну проблему сучасної мовної освіти, як надмірна теоретизація, втрата відчуття живого слова, і, як стверджує Л.І.Бондарчук, “убезпечить учителя від механічного викладання” [4: 105].

На думку О.І.Когут, навчання мови на основі тексту сприяє “підвищенню якості знань учнів, пізнавального інтересу школярів до предмета, розвитку емоційної та естетичної чутливості школярів” тощо [5: 120]. Синтез змістових ліній програми здійснюється також на основі тексту. Зокрема у процесі роботи над текстом інтегровано реалізуються освітні завдання мовленнєвої та стратегічної змістових ліній. Цілеспрямований взаємопов'язаний розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності можливий лише на основі текстоцентричного підходу до навчання мови. Тому виникає об'єктивна потреба у пошуку ефективних засобів реалізації основних напрямків роботи щодо підвищення культури мовлення, формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенції російськомовних школярів на основі тексту.

Таким чином, огляд науково-методичної літератури, що стосується тексту і текстових понять, дає можливість обґрунтувати необхідність текстоцентричного підходу до навчання мови як цілісної системи. Проте, як свідчить аналіз науково-методичних джерел, не існує однозначного погляду на природу текстоцентричності, адже з цим поняттям дослідники пов'язують і підхід до навчання мови, і принцип, і метод, і аспект вивчення дисципліни, і навіть освітню технологію (О.І.Когут, К.М.Плиско). Причому найбільшого поширення набув текстоцентричний підхід у методиці навчання іноземної мови (Т.О.Лопатухіна, М.Проскурнин), у лінгвістиці як сучасний напрям дослідження мовних явищ.

У методиці навчання рідної мови проблема текстоцентризму розроблена недостатньо і представлена окремими публікаціями К.М.Плиско, Г.І.Дідук, А.С.Трунаєвої, З.Б.Гуцул, В.О.Домрачевої. Що ж стосується процесу навчання близькоспорідненої мови, то в чинній програмі та концепціях подано лише загальні орієнтири для застосування означеного підходу. При цьому не розкрито його специфіку з огляду на близьку спорідненість мов.

Метою статті є спроба визначити суть та особливості текстоцентричного підходу до вивчення української мови у школах з російською мовою навчання.

У тлумачному словнику підхід розглядається як сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на що-небудь, ставлення до чого-небудь; спосіб трактування чого-небудь, сприймання, розуміння чогось. Тоді **текстоцентричним** можна вважати підхід до навчання мови, що полягає в такій організації навчання, коли засвоєння мови відбувається на основі тексту з метою оволодіння комунікативно-мовленнєвими уміннями й навичками. Безперечні переваги такого підходу в тому, що мовні одиниці розглядаються не абстраговано, ізольовано, як це було досі, а в їх природному мовному оточенні, безпосередньому функціонуванні у мовленні.

Центральне місце в текстоцентричному підході, на думку О.І.Когут, посідає опора на зв'язний текст, на слово "в найширших ареалах його побутування, багатоаспектному смислового та символічного виявах", що маємо насамперед у художній літературі. На уроках із застосуванням текстоцентричного підходу, зазначає дослідниця, учитель може якнайтісніше поєднувати навчання з вихованням, спираючись на багатство рідного слова, його зміст і звучання, активно впливати на розумовий розвиток дітей, домагатися свідомого засвоєння теми, створювати обстановку взаєморозуміння, взаємної довіри, отже, психологічного комфорту [5: 117].

Отже, важливою в текстоцентричному підході є увага до образної сили слова. Причому для актуалізації образного потенціалу слова О.І.Когут радить використовувати як певний твір, так і уривки текстів різних авторів, згруповані за семантичним принципом, коли "в основі лежить думка, певне слово, які в груповій етнонаціональній свідомості відіграють роль символу, міфу, мають сугестивну консолідуючу силу" [5: 118], наприклад, такі слова-символи, як рідна мова, земля, батьківщина, Україна, мати, барвінок, калина, віночок тощо.

У рамках текстоцентричного підходу в школах з російською мовою навчання особливої ваги набуває розвиток та вдосконалення умінь і навичок структурно-смислового аналізу тексту (розуміння змісту, визначення теми й головної думки висловлення, з'ясування жанрово-стилістичної приналежності тексту, добору адекватних україномовних засобів, з'ясування їх комунікативної доцільності), а також конструювання певних типів мовленнєвих творів, добору і групування мовних текстотвірних засобів. При цьому текст, з одного боку, повинен стати стимулом для обговорення різних проблем, з іншого – джерелом надання необхідного фактичного і мовного матеріалу для створення власного мовленнєвого висловлювання близькоспорідненою мовою.

Оскільки процес навчання російськомовних дітей має свої особливості, зумовлені взаємодією та взаємовпливом двох близькоспоріднених мов, під час роботи над текстом необхідно акцентувати увагу учнів на міжмовних розбіжностях, використовувати порівняння, зіставлення, переклад текстів, добір доречних одиниць на основі переробленого тексту, вибір з декількох варіантів одного правильного, вилучення і заміна неправильно вжитого слова, що сприятиме попередженню інтерференції (зокрема і прихованої) на всіх мовних рівнях. При цьому важливо спиратися на спільні з рідною мовою мовні і мовленнєвознавчі (текстові) поняття, забезпечуючи тим самим транспозиційне засвоєння близькоспорідненої мови. Таким чином, усі компоненти змісту курсу української мови краще засвоюватимуться у взаємозв'язку на основі тексту, який виконує різні дидактичні функції: "використовується як джерело пізнавальної інформації, зразок досягнення певної комунікативної мети, засіб активізації життєвого досвіду учня, постановки дидактичної проблеми, матеріал для переказів різних видів, редагування, трансформації тексту з певною навчальною метою, матеріал для творчої роботи" тощо [2: 18].

Потреба оволодіння навичками роботи з інформацією, представленою в різній формі, а також уміннями, пов'язаними із творенням власного мовленнєвого висловлювання, вимагає оперування текстами різних типів і стилів мовлення. Причому при доборі тексту необхідно враховувати такі основні **вимоги**:

- відповідність віковим особливостям учнів та знанням, умінням і навичкам з рідної мови й літератури;
- навчальний потенціал (можливість у процесі роботи над текстом набуття знань з української мови, розвитку умінь і навичок у зв'язку з усіма видами мовленнєвої діяльності);
- різноманітність, цікавість тематики, насиченість виучуваними мовними фактами та явищами;
- спрямованість на активізацію мисленнєвої діяльності (порівняння, узагальнення, аналіз, синтез, абстрагування, класифікація та ін.), розвиток різних видів пам'яті, навичок самостійної роботи;
- зв'язок з уроками української літератури.

Дидактичний матеріал можна урізноманітнити, залучаючи до роботи на уроці неадаптовані тексти.

Текст слугує відправним мотиваційним моментом для аналітичної роботи над знаходженням виучуваних мовних одиниць і явищ, з'ясуванням їх взаємозв'язків з іншими елементами мовної системи, спостереження над їх функціонуванням у мовленні та подальшої конструктивної і творчої роботи з відпрацювання відповідних мовних і мовленнєвих умінь і навичок. При цьому система комплексних завдань на основі тексту дає змогу побіжно повторювати вивчений раніше теоретичний матеріал і вдосконалювати набуті на попередніх уроках уміння й навички. У зв'язку з цим постає питання щодо послідовності роботи над текстом з урахуванням специфіки предмета.

К.М.Плиско вважає, що особливість побудови уроку з опорою на зв'язний текст полягає в тому, що цікавий і цінний у виховному плані текстовий матеріал поділяється на частини, які мають відповідати певному етапу уроку [7: 2]. На нашу думку, вивчення кожної теми відповідно до текстоцентричного підходу і особливостей навчання близькоспорідненої мови проходить кілька етапів:

- 1) мотивація до вивчення матеріалу;
- 2) сприймання на слух (аудіювання), читання тексту, робота над його змістом, у процесі якої відбувається природне формування ціннісних орієнтацій та особистісних якостей учнів;
- 3) повторення матеріалу на різних рівнях мовної системи на основі вивчених мовних явищ;
- 4) розпізнавання сприйнятого матеріалу, виокремлення й дослідження мовної форми, за допомогою якої виражено екстралінгвістичний зміст, в аспекті виучуваної мовної теми;
- 5) забезпечення позитивного переносу знань, умінь і навичок (при подібних фактах), або диференціація інтерферентних явищ (при вивченні матеріалу, що не збігається);
- 6) опрацювання мовної теорії, виведеної на основі спостережень над мовним матеріалом, зіставлення, перекладу зв'язного тексту, акцентування уваги учнів на з'ясуванні співвідношення мовних засобів рідної та виучуваної мови, розмежування явищ у двох споріднених мовах;
- 7) забезпечення активізації мовних засобів стилю, збагачення словникового запасу (поглиблена робота над синонімією, зіставленням близьких за змістом структур, типовими способами побудови тексту рідною мовою), формування мовних і мовленнєвих умінь та навичок;
- 8) вивчення тексту або фрагменту напам'ять, його відтворення (письмо по пам'яті); творча робота (побудова власного тексту або його частини, стилізація авторського з використанням граматичного матеріалу), підбиття підсумків роботи над текстом.

Таким чином, текстоцентричний підхід до навчання української мови як другої (близькоспорідненої) передбачає подальше вивчення мовних фактів та явищ, формування відповідних мовних і мовленнєвих умінь та навичок школярів на основі тексту з

урахуванням явищ транспозиції та інтерференції. Для подолання проблеми добору якісного текстового матеріалу необхідно зважати на інформаційну наповненість, виховну спрямованість, розвивальний потенціал тексту, відповідність віковим особливостям та знанням, умінням і навичкам з рідної мови й літератури, насиченість специфічними мовними фактами тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беляев О., Бондаренко Н., Ярмолюк А. Зміни в змісті і структурі програм з української мови для 5-11 класів шкіл з російською мовою навчання // Дивослово. – 2001. – №9. – С.4-9.
2. Беляев О.М., Скуратівський Л.В., Симоненкова Л.М., Шелехова Г.Т. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово. – 1996. – №1. – С.16-21.
3. Бондаренко Н., Ярмолюк А. Концепція вивчення української мови в 5-12 класах загальноосвітньої школи з російською мовою навчання // Українська мова і література в школі. – 2002. – №5. – С.43-50.
4. Бондарчук Л.І. Методику підказує текст: навчальний посібник. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2001. – 160с.
5. Інноваційні технології навчання української мови і літератури /Укладач О.І.Когут. – Тернопіль: Астон, 2005. – 204с.
6. Кремінь В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
7. Плиско К.М. Технологія уроку української мови з опорою на зв'язний текст та її теоретичне обґрунтування // Вивчаємо українську мову та літературу. – №11(15). – С. 2-4.
8. Українська мова. Програма для 12-річної школи з навчанням російською мовою / Дивослово. – 2005. – №7 – С.28-41.

УДК 371.32+81'243

Л.М. Покорна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Впровадження комп'ютерів доцільно вже у початковій школі. Найвищий результат мультимедійні технології приносять у поєднанні із застосуванням традиційних форм навчання. Вони інтегрують процес навчання і пропонують використовувати модель творчого пізнання замість пасивного отримання знань від учителя. Комп'ютер у цьому випадку має сприйматися як керівник, що надає можливість учню та вчителю працювати разом як одна команда.

The use of computer in primary school turned out to be effective. The most important result of multimedia technologies gives the combination with the implying of traditional forms of teaching. They integrate the process of teaching and propose to use the model of creative learning instead of passive receiving information from a teacher. On this case computer may play a role of a manager between a pupil and a teacher and gives them an opportunity to work as a command.

У сучасних умовах розвитку суспільства задовольнити вимоги до системи освіти традиційними методами не вдається, тому необхідно робити спроби створення нових, більш досконалих і ефективних засобів навчання. Сьогодні актуальними є комп'ютерні технології, адже мультимедійні навчальні системи порівняно з ресурсами на відеокасетах, де інформацію подано послідовно, мають потужні можливості розгалуження й дають змогу слухачам швидко знайти цікаву для них тему. Але сьогодні мультимедіа-технології перебувають ще на стадії розвитку. Постає нагальна потреба у розробці комп'ютерних навчальних програм. Застосування технології мультимедіа може значно підвищити ефективність навчання, адже простий дружній інтерфейс робить мультимедіа-ресурс